

บทคัดย่อ

ยุคความก้าวหน้าของเทคโนโลยี สื่อสารรวดเร็วจับใจ เป็นตัวแปรสู่การเปลี่ยนแปลงมากมาย ไม่ว่าจะเป็นด้านการค้าอุตสาหกรรม การศึกษา วิถีดำเนินชีวิต ฯลฯ ผู้นำหลายประเทศ กำหนดนโยบายส่งเสริมสร้างรายได้ เปิดประเทศให้เป็นเมืองท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ในส่วนของประเทศไทย รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้นำมาพัฒนาประเทศเป็นอุตสาหกรรมหลัก ขณะเดียวกันก็ได้กำหนดนโยบายการท่องเที่ยว นำเสนอแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ โดยจัดโปรแกรมท่องเที่ยว เชิญชวนชาวต่างชาติและชาวไทยให้ออกเดินทางท่องเที่ยว พร้อมทั้งเร่งสร้างเครื่องอุปโภคบริโภค สิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อเชิญนักท่องเที่ยวมาสู่เมืองไทย

หากย้อนวิเคราะห์การท่องเที่ยวในอดีต จะพบถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ซึ่งปัญหาเหล่านี้เกิดจากหลายเหตุปัจจัย การท่องเที่ยวหากสามารถจัดการได้อย่างมีคุณภาพแล้ว สามารถทำประโยชน์ให้ทั้งวงแคบและวงกว้าง ฉะนั้นการกำหนดทิศทาง เป้าหมาย จึงเป็นสิ่งที่สำคัญ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของประเทศและชุมชนท้องถิ่น พร้อมทั้งสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างเท่าทัน สร้างความตระหนัก ห่วงแหน มีส่วนร่วม เพื่อให้ประเทศชาติและชุมชนได้รับผลดีในระยะยาว

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) ในระยะหลังมีการเคลื่อนไหว และถูกเผยแพร่ออกมาเพิ่มขึ้น เพราะจุดเด่นของการท่องเที่ยวชุมชน คือการจัดการโดยชุมชน ที่มีประชาสังคมต่างๆ ร่วมทำกิจกรรม เสนอเรื่องราววิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี องค์ความรู้ภูมิปัญญา ฯลฯ ที่เกิดอยู่ในชุมชน ให้ผู้มาแวะเยือน ได้รู้ได้เห็นบนพื้นฐานที่เคารพซึ่งกันและกัน ของผู้มาเยือนและผู้ต้อนรับ แต่การท่องเที่ยวชุมชนยังมีประเด็นบางเรื่อง ที่ต้องศึกษาค้นคว้าวิจัย พัฒนาสร้างเสริมศักยภาพให้ชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมให้มีความยั่งยืนและเอื้อประโยชน์ เป็นรูปธรรม มีประสิทธิภาพ จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างแท้จริง ต้องศึกษาพัฒนารูปแบบซึ่งมีความสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน อาทิ การจัดการกลุ่ม การรื้อฟื้นและนำเสนอของดีชุมชน ข้อมูล มาตรฐาน พื้นที่ความเหมาะสม กลุ่มบุคคลที่สนใจท่องเที่ยวชุมชน ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ ยังจำเป็นต้องศึกษาเพื่อให้การท่องเที่ยวชุมชน สามารถเป็นเครื่องมือสร้างประโยชน์ การพัฒนาชุมชนได้

สถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน เชียงราย การท่องเที่ยวที่ผ่านมาของจังหวัดเชียงรายนั้น สร้างให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนในหลากหลายด้าน ได้แก่ 1) ด้านการกระจายตัวของรายได้ รายได้จาก การท่องเที่ยวที่ผ่านมาไม่กระจายสู่ชุมชนอย่างแท้จริง 2) ปัญหาในเชิงนโยบายของภาครัฐที่มีการ

ประชาสัมพันธ์แต่ยังไม่มีการสนับสนุนชาวบ้าน หรือเสริมศักยภาพให้ชาวบ้านอย่างแท้จริง 3) ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนที่ยังไม่มีการพัฒนาดีพอและต่อเนื่องจากภาครัฐ 4) ด้านความพร้อมของชุมชน ที่ผ่านมามีบางชุมชนยังไม่มีอำนาจในการต่อรองกับบริษัททัวร์ ถูกเอาเปรียบจากคนนอก 5) ด้านธุรกิจการค้าทางเพศ เช่น ชาวบ้านบางส่วนนิยมมีสามีชาวต่างชาติ ซึ่งเป็นค่านิยมใหม่ 6) ผลกระทบด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลง พฤติกรรมเลียนแบบนักท่องเที่ยวในกรณีที่ชุมชนยังไม่มีเตรียมความพร้อม 7) ด้านสิ่งแวดล้อม การขยายพื้นที่ ถนนรุกล้ำพื้นที่ป่า การพัฒนาที่เข้าไปอยู่ในชุมชน เช่น ไฟฟ้าที่เข้าไปมีประโยชน์แต่ในบางที่มีการจัดวางตำแหน่งไม่ดี เช่น การตั้งเสาไฟฟ้าในสถานที่โล่งแจ้ง 8) ด้านสิทธิชุมชน กับกระแสการพัฒนาของรัฐ และ 9) ด้านนโยบายการพัฒนาของจังหวัด แกมบังคับให้ทุก อบต. ค้นหาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อประชาสัมพันธ์ โดยขาดความรู้ความเข้าใจ และขาดการเตรียมความพร้อมของชุมชน ขุดค้นขึ้นมาเพื่อขาย แต่ขาดการวิเคราะห์เพื่อวางแผนและจัดการและพัฒนาแหล่งที่ไม่เหมาะสม

เชียงราย เป็นจังหวัดที่อยู่เหนือสุดของประเทศไทย มีชายแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน คือ พม่า ลาว เป็นจังหวัดหนึ่งที่ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวชนเผ่าที่หลากหลายชนเผ่า นอกจากนี้ เชียงรายยังเป็นพื้นที่ที่สามารถใช้เป็นทางผ่านหรือเป็นประตูสู่ประเทศเพื่อนบ้าน ในเขตลุ่มน้ำแม่โขง มีการกำหนดวิสัยทัศน์ให้ “เชียงรายเป็นประตูทองของวัฒนธรรมล้านนาและการค้าสู่สากล” จึงทำให้จังหวัดเชียงราย เป็นจังหวัดที่นายทุน นักธุรกิจเข้ามาประกอบธุรกิจมากขึ้น เห็นได้จากการซื้อขายที่ดิน สร้างรีสอร์ท โรงแรม ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดเป็นการจัดการโดยภาคธุรกิจสร้างประโยชน์และกำไรในกลุ่มเฉพาะเท่านั้น ชุมชนในฐานะเป็นคนท้องถิ่น ขาดการมีส่วนร่วม ไม่เท่าทันข้อมูลข่าวสาร ขาดประสบการณ์ ยิ่งทำให้รูปแบบจัดการท่องเที่ยวชุมชน ที่คนท้องถิ่นควรเป็นเจ้าของยิ่งเลือนราง

ดังนั้นโครงการวิจัย พัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย จึงเกิดขึ้น จากการรวมตัวประชุมหลายครั้งของนักวิจัย ผู้นำชุมชนที่สนใจจัดการท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว จากจังหวัดเชียงราย เพื่อดำเนินการศึกษาวิจัย สร้างเสริมศักยภาพชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยว บูรณาการมาตรฐาน และศึกษานาแนวทางสร้างเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยว ที่เป็นกลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมของจังหวัดเชียงราย เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ศึกษา ปกป้อง สร้างเศรษฐกิจและสามารถกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวของท้องถิ่นอย่างแท้จริง